I. Gospodarka narodowa – ujęcie makroekonomiczne

Dawid PIĄTEK*

OCENA STABILIZACJI MAKROEKONOMICZNEJ GOSPODARKI POLSKI W LATACH 1994-2003

Wprowadzenie

Celem artykułu jest prezentacja i ocena stanu polskiej gospodarki w latach 1994-2003. Istnieje wiele zestawów kryteriów, służących ocenie kondycji gospodarki. Jednym z nich są kryteria konwergencji z Maastricht[1], które muszą być spełnione przez kraj przystępujący do Unii Gospodarczej i Walutowej. Jednakże kryteria te nie dotyczą dwóch ważnych dla oceny stanu gospodarki wielkości: tempa wzrostu PKB i stopy bezrobocia. Również wskaźniki podatności na kryzys walutowy nie obejmują zmian PKB i wielkości bezrobocia[2]. Z tego powodu,

* Dawid Piątek, mgr, doktorant, Katedra Makroekonomii i Badań nad Gospodarką Narodową, Akademia Ekonomiczna w Poznaniu.

[1] Określają one wymagania dotyczące stopy inflacji, poziomu długookresowej stopy procentowej, stabilności kursu walutowego, udziału deficytu budżetowego w PKB i udziału długu publicznego w PKB.

[2] Makroekonomiczne wskaźniki podatności na kryzys (wskaźniki niestabilności finansowej) obejmują: stopę inflacji, stosunek deficytu budżetowego do PKB, stosunek długu publicznego do PKB, deficyt rachunku obrotów bieżących, przepływy krótkoterminowe, stosunek napływu kapitału do PKB, stosunek zadłużenia krótkoterminowego do rezerw walutowych. Zob. C.J. Lindgren, T.J.T. Baliño, Ch. Enoch, A.M. Gulde, M. Quintyn, L. Teo, *Financial Sector Crisis and Restructuring. Lessons from Asia*, IMF, IMF Occasional Paper 188,

dla realizacji celu artykułu, przeprowadzono ocenę stabilizacji makroekonomicznej, wykorzystując metodę opracowaną w Instytucie Koniunktur i Cen Handlu Zagranicznego, a zastosowaną na szerszą skalę m.in. przez G. W. Kołodkę[3]. Metoda ta opiera się na obserwacji następujących wielkości: tempa wzrostu gospodarczego, stopy bezrobocia, stopy inflacji, salda budżetu państwa, salda obrotów bieżących z zagranicą. Tworzą one tzw. pięciokąt stabilizacji makroekonomicznej. Wykorzystanie tej metody umożliwia zarazem dokonywanie porównań tak w przestrzeni, jak i w czasie oraz pozwala na graficzne przedstawienie wyników.

1. Tempo wzrostu gospodarczego

Nadrzędnym celem polityki gospodarczej jest tworzenie warunków do poprawy dobrobytu. PKB to jeden z mierników dobrobytu, a zarazem wzrostu gospodarczego jako najważniejszego spośród kryteriów oceny prowadzonej polityki gospodarczej.

Z punktu widzenia kształtowania się tempa wzrostu badany okres podzielić można na trzy podokresy:

– lata 1994-1997 – dynamiczny wzrost gospodarczy,
– lata 1998-2002 – wyraźne spowolnienie wzrostu,
– rok 2003 – ponowne przyspieszenie wzrostu gospodarczego.

Tempo zmian zachodzących w PKB i w wyróżnionych okresach prezentują dane tabeli 1 oraz wykresu 1.

Lata 1994-1997 w polskiej gospodarce określane są często mianem „złotego wieku"[4]. Średnioroczna stopa wzrostu realnego PKB wynosiła bowiem wówczas 6,25% i była jedną z najwyższych w skali światowej. Polska pierwsza z europejskich krajów postsocjalistycznych osiągnęła też – w 1996 r. – poziom produkcji wyższy niż w roku 1989, bezpośrednio poprzedzającym transformację[5]. Wzro-

---

Washington DC 1999, s. 11. Na temat stabilności finansowej szerzej: M. Kiedrowska, P. Marszałek, *Stabilność finansowa – pojęcie, cechy i sposoby jej zapewnienia*, cz. I, „Bank i Kredyt" 2002, nr 3; cz. II, „Bank i Kredyt" 2002, nr 4.

[3] G. W. Kołodko, *Kwadratura pięciokąta. Od załamania gospodarczego do trwałego wzrostu*, Poltext, Warszawa 1993.

[4] Na temat źródeł wysokiego tempa wzrostu gospodarczego w tym okresie szerzej: M. G. Woźniak, *Wzrost gospodarczy w Polsce w latach 90. Czynniki, bariery, perspektywy*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 2000, s. 41.

[5] Dane opisujące dynamikę PKB w krajach transformacji por. *Nowa Europa. Raport z transformacji*, red. D. Rosati, XII Forum Ekonomiczne, Krynica 5-7 września 2002, Instytut Wschodni, Warszawa 2002, s. 67.

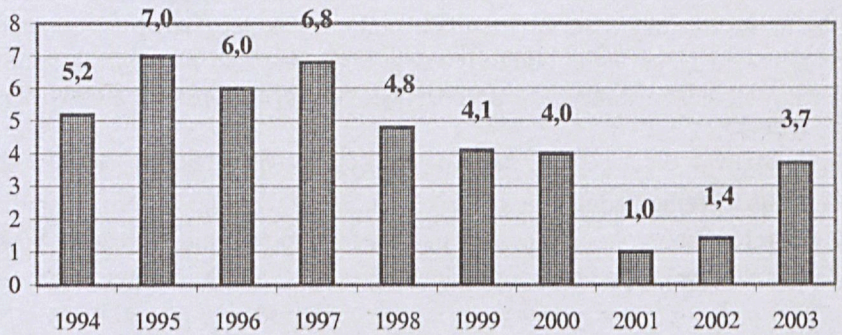
Tabela 1

Dynamika zmian PKB w Polsce w latach 1996-2003 (dane kwartalne)*

Dynamika zmian PKB	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Q_1	b.d.	b.d.	103,6	107,0	106,4	101,6	106,0	102,3	100,4	102,3
Q_2	b.d.	b.d.	105,2	107,6	105,3	103,0	105,2	100,9	100,8	103,9
Q_3	b.d.	b.d.	107,3	106,8	104,9	105,0	103,3	100,8	101,6	104,0
Q_4	b.d.	b.d.	107,7	106,5	102,9	106,2	102,4	100,3	102,1	104,7

* Analogiczny okres roku poprzedniego = 100.

Źródło: „Biuletyn Statystyczny", GUS, kwiecień 1997, tabl. 2, s. 28; kwiecień 1998, tabl. 3, s. 34; maj 1999, tabl. 3, s. 34; kwiecień 2000, tabl. 3, s. 34; maj 2001, tabl. 3, s. 34; kwiecień 2002, tabl. 3, s. 34; kwiecień 2003, tabl. 3, s. 34; kwiecień 2004, tabl. 3, s. 36.

Wykres 1. Tempo wzrostu PKB w Polsce w latach 1994-2003 (w %)

Źródło: Rocznik Statystyczny, GUS, Warszawa 1996, tabl. 2(683), s. 532; Warszawa 1997, tabl. 3(693), s. 502; Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej, GUS, Warszawa 1999, tabl. 3(547), s. 540; Warszawa 2000, tabl. 3(541), s. 527; Warszawa 2003, tabl. 3(567), s. 580; „Biuletyn Statystyczny", kwiecień 2004, tabl. 3, s. 36

stowi PKB towarzyszył jednak zarazem przewyższający go wzrost popytu krajowego. Pojawiły się zatem uzasadnione obawy o możliwe „przegrzanie" gospodarki. Zdaniem J. Mujżela gospodarka polska „traciła zdolność stosunkowo wysokiego wzrostu w sposób zrównoważony i dezinflacyjny"[6]. Dodatkowo na stopniowe obniżenie się tempa wzrostu wpływ miał również kryzys rosyjski oraz uwarunkowania związane z polityką wewnętrzną[7]. Do uwarunkowań tych zaliczyć można: zbyt wolne tempo prywatyzacji, przeregulowanie gospodarki,

[6] J. Mujżel, *Dynamika polskiej gospodarki od końca 1997 roku*, „Gospodarka Narodowa" 2001, nr 7-8, s. 27.

[7] M. De Broeck, V. Koen, *The „Soaring Eagle": Anatomy of the Polish Take-off in the 1990s*, IMF, „Working Papers" 2000, nr 6, s. 13.

usztywnienie rynku pracy, niekorzystną *policy mix*[8]. Te i inne przyczyny spowodowały spadek tempa wzrostu PKB do 1% w 2001 r. i pierwsze – od 1991 r. – obniżenie się o 2% (w porównaniu do roku poprzedniego) popytu krajowego. Jednak od 2003 r. (II kwartał) nastąpiło ponowne przyspieszenie wzrostu gospodarczego. To, na ile będzie ono trwałe, zależy w dużej mierze od powodzenia reform instytucjonalnych, takich m.in. jak: dalsze odbiurokratyzowanie gospodarki, restrukturyzacja sektorów „wrażliwych" (górnictwa, hutnictwa, kolei), naprawa finansów publicznych, uelastycznienie rynku pracy i innych[9].

2. Stopa bezrobocia

Wzrost bezrobocia w ostatnich latach w Polsce spowodował, że nie tylko stało się ono najważniejszym problemem gospodarczym, lecz również społecznym i politycznym[10]. Negatywne oddziaływanie tego zjawiska na nastroje społeczne jest bardzo silne. Rozmiary i stopę bezrobocia w Polsce przedstawiają dane tabeli 2 i wykresu 2[11].

Zauważmy przy tym, że szybkiemu wzrostowi PKB w Polsce towarzyszył w latach 1994-1998 spadek stopy bezrobocia. Wraz z osłabieniem tempa wzrostu w roku 1999 bezrobocie zaczęło natychmiast ponownie wzrastać. W kolejnych latach wzrost gospodarczy miał charakter bezzatrudnieniowy[12], co, biorąc

---

[8] J. Mujżel, op.cit., s. 26 i n. Szerzej na temat koordyncji polityki fiskalnej i monetarnej w Polsce: J. Ciak, *Polityka fiskalna a monetarna – problematyka koordynacji i niezależności*, „Bank i Kredyt" 2002, nr 7; A. Wernik, *Problemy polityki fiskalnej w kreowaniu policy mix*, „Bank i Kredyt" 2002, nr 11-12.

[9] Szerzej: R. Rapacki, *Możliwości przyspieszenia wzrostu gospodarczego w Polsce*, „Ekonomista" 2002, nr 4, s. 481 i n.; M. G. Woźniak, op.cit., s. 79 i n.

[10] Szerzej na temat zmian na rynku pracy w Polsce: W. Jarmołowicz, M. Twarowska, *Makroekonomiczne aspekty funkcjonowania rynku pracy*, w: *Rynek pracy w warunkach zmian ustrojowych*, red. W. Jarmołowicz, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2003.

[11] Należy zaznaczyć, że wzrost bezrobocia jest w istotnej mierze spowodowany przyczynami demograficznymi. Świadczą o tym porównania zmian stopy bezrobocia i liczby zatrudnionych w Polsce i innych krajach transformacji. Por. A. Åslund, *Building Capitalism. The Transformation of the Former Soviet Bloc*, Cambridge University Press, Cambridge 2002, s. 328-331. Na demograficzne przyczyny wzrostu bezrobocia zwraca także uwagę W. Kuczyński. Por. W. Kuczyński, *Nasz przyrost naturalny (bezrobocia)*, „Gazeta Wyborcza" z 6.06.2003.

[12] Według szacunków E. Kwiatkowskiego, S. Roszkowskiej i T. Tokarskiego progiem wzrostu bezzatrudnieniowego jest w Polsce roczny wzrost PKB o 4,2%. Por. E. Kwiatkowski, S. Roszkowska, T. Tokarski, *Granice wzrostu bezzatrudnieniowego w Europie i krajach WNP*, „Ekonomista" 2004, nr 1, s. 52.

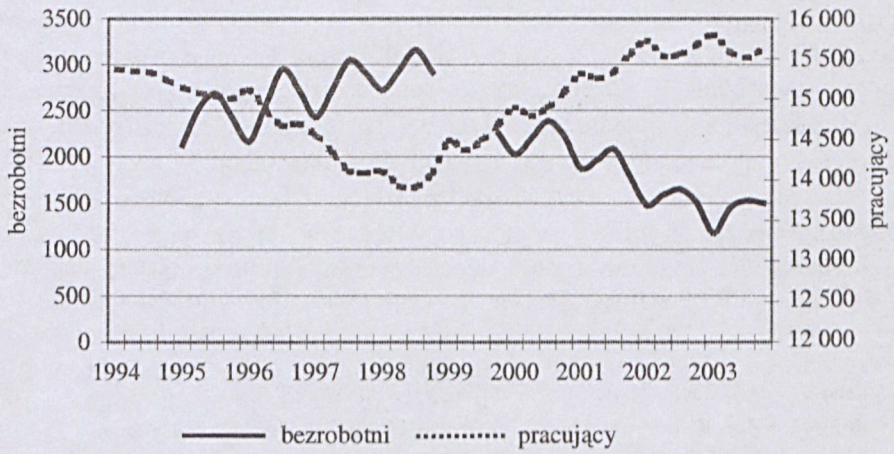
Tabela 2

Stopa bezrobocia rejestrowanego w Polsce w latach 1994-2003 (w %, dane kwartalne)*

Stopa bezrobocia	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Q_1	16,7	15,5	15,4	12,6	10,4	12,0	14,0	16,1	18,2	20,6
Q_2	16,6	15,2	14,3	11,6	9,6	11,6	13,6	15,9	17,4	19,7
Q_3	16,5	15,0	13,5	10,6	9,6	12,1	14,0	16,3	17,6	19,4
Q_4	16,0	14,9	13,6	10,5	9,6	13,0	15,0	17,4	18,1	20,0

* Stan w miesiącu kończącym kwartał.

Źródło: Biuletyn Statystyczny, GUS, kwiecień 1995, tabl. 9, s. 42; kwiecień 1996, tabl. 9, s. 43; kwiecień 1997, tabl. 10, s. 43; kwiecień 1998, tabl. 11, s. 49; maj 1999, tabl. 11, s. 49; kwiecień 2000, tabl. 11, s. 49; maj 2001, tabl. 11, s. 49; kwiecień 2002, tabl. 11, s. 49; kwiecień 2003, tabl. 11, s. 49; kwiecień 2004, tabl. 11, s. 51. Na skutek weryfikacji liczby pracujących, dokonanej na podstawie wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002 r. oraz Powszechnego Spisu Rolnego 2002 r. dane dla roku 2003 są nieporównywalne z wcześniejszymi.

Wykres 2. Liczba bezrobotnych i pracujących w Polsce w latach 1994-2003
(w tys. osób; stan w miesiącu kończącym kwartał, a w latach 1994-1998 obserwacje liczby pracujących w lutym, maju, sierpniu i listopadzie)

Źródło: Jak w tab. 2 oraz „Biuletyn Statystyczny", GUS, kwiecień 1996, tabl. 10, s. 44; kwiecień 1997, tabl. 11, s. 44; kwiecień 1998, tabl. 12, s. 50; maj 1999, tabl. 12, s. 50; kwiecień 2000, tabl. 12, s. 50; luty 2001, tabl. 12, s. 50; maj 2001, tabl. 12, s. 50; kwiecień 2002, tabl. 12, s. 50; kwiecień 2003, tabl. 12, s. 50; kwiecień 2004, tabl. 12, s. 52. Brak danych dotyczących liczby pracujących w 1994 r. Od 1999 r. nastąpiła zmiana metodologii obliczania liczby pracujących

pod uwagę napływ licznych roczników na rynek pracy, przyczyniało się do wzrostu liczby bezrobotnych. Dodajmy zarazem, że nie ma zgody co do źródeł wzrostu bezzatrudnieniowego w Polsce. Tak np. E. Kwiatkowski, L. Kucharski

i T. Tokarski wskazują na następujące przyczyny: wysokie bezrobocie ukryte na początku transformacji, zmiany strukturalne na rynku produktu i na rynku pracy, wysoki wzrost wydajności. Stwierdzają oni również, że w pewnym stopniu wzrost stopy bezrobocia wynikał także z przyczyn koniunkturalnych[13]. Z kolei P. Ciżkowski i A. Rzońca podkreślają, że nie można wykluczyć, iż przyczyną wzrostu stopy bezrobocia stawały się także rosnące płacowe i pozapłacowe koszty pracy, jak również zwiększająca się nieelastyczność rynku pracy[14]. Sposób postrzegania przyczyn determinuje zwykle proponowane środki zaradcze. Z jednej więc strony pojawiały się głosy, optujące za przyspieszeniem wzrostu gospodarczego, chociaż nie tyle poprzez ekspansywną politykę makroekonomiczną, co poprzez lepszą koordynację polityki fiskalnej i pieniężnej[15], a z drugiej wskazujące konieczność reform strukturalnych i usuwania barier w tworzeniu nowych miejsc pracy.

3. Stopa inflacji

Jednym z następstw wysokiej stopy inflacji jest zwykle spadek stopy inwestycji. Optymalna alokacja zasobów jest bowiem utrudniona w warunkach rosnących napięć inflacyjnych. W długim okresie rosnąca inflacja staje się także zagrożeniem dla wzrostu gospodarczego. Rzeczywistą dynamikę zmian poziomu cen w odniesieniu do badanego okresu przedstawiają dane tabeli 3 i wykresu 3.

Jak wynika z tych danych, „walka" z inflacją zakończyła się w Polsce pełnym sukcesem. Stopa inflacji, wynosząca jeszcze w 1994 r. ponad 30%, została sprowadzona do poziomu, spełniającego kryteria konwergencji[16]. Stwarzało to

---

[13] E. Kwiatkowski, L. Kucharski, T. Tokarski, *Bezrobocie i zatrudnienie a PKB w Polsce w latach 1993-2001*, „Ekonomista" 2002, nr 3, s. 336, 339-340.

[14] P. Ciżkowski, A. Rzońca, *Uwagi do artykułu Eugeniusza Kwiatkowskiego, Leszka Kucharskiego i Tomasza Tokarskiego pt. „Bezrobocie i zatrudnienie a PKB w Polsce w latach 1993-2001"*, „Ekonomista" 2003, nr 5, s. 676 i n.

[15] Oczywiście wzrost gospodarczy nie ma bezpośredniego wpływu na spadek bezrobocia. Por. P. Glikman, *Dwa światy w gospodarce*, „Rzeczpospolita" z 17-18.04.2004. Szerzej na temat wpływu wzrostu gospodarczego na rynek pracy w Polsce: J. Karpiński, *Koniunktura gospodarcza a kształtowanie się zatrudnienia i bezrobocia*, w: *Rynek pracy;* E. Kwiatkowski, L. Kucharski, T. Tokarski, *Wzrost gospodarczy a zatrudnienie w Polsce i niektórych krajach OECD*, „Wiadomości Statystyczne" 2003, nr 10. Natomiast W. Balicki postawił hipotezę o wpływie bezrobocia na wzrost gospodarczy. Por. W. Balicki, D. Piątek, *Błędne koło bezrobocia. Czy można liczyć na przyspieszenie wzrostu gospodarczego?*, w: *Gospodarka polska w obliczu akcesji do Unii Europejskiej*, red. W. Jarmołowicz, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2005.

[16] Na temat oceny postępów polskiej gospodarki w pozostałych obszarach konwergencji por. J. Misala, S. Bukowski, *Stabilizacja makroekonomiczna w Polsce w okresie transformacji*, „Ekonomista" 2003, nr 5.

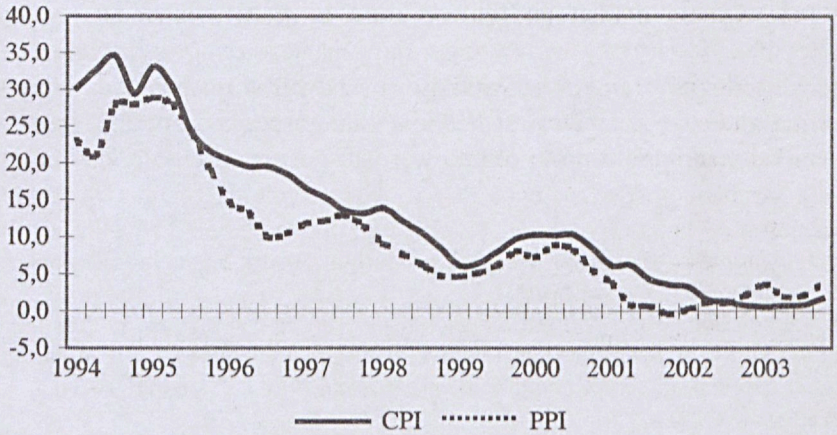
Tabela 3

Dynamika zmian cen towarów i usług konsumpcyjnych w Polsce w latach 1994-2003 (w %, dane kwartalne)*

Dynamika zmian cen	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Q_1	130,2	133,1	120,4	116,6	113,9	106,2	110,3	106,2	103,3	100,6
Q_2	132,7	130,3	119,5	115,3	112,2	106,5	110,2	106,2	101,6	100,8
Q_3	134,6	124,2	119,5	113,6	110,6	108,0	110,3	104,3	101,3	100,9
Q_4	129,5	121,6	118,5	113,2	108,6	109,8	108,5	103,6	100,8	101,7

* Analogiczny okres roku poprzedniego = 100. Stan w miesiącu kończącym kwartał.

Źródło: „Biuletyn Statystyczny", GUS, kwiecień 1995, tabl. 28, s. 99; kwiecień 1996, tabl. 29, s. 98; kwiecień 1997, tabl. 30, s. 98; kwiecień 1998, tabl. 34, s. 106; styczeń 1999, tabl. 34, s. 106; maj 1999, tabl. 34, s. 106; kwiecień 2000, tabl. 34, s. 106; maj 2001, tabl. 34, s. 106; kwiecień 2002, tabl. 34, s. 106; kwiecień 2003, tabl. 34, s. 106; kwiecień 2004, tabl. 35, s. 108.

Wykres 3. Tempo zmian cen towarów i usług konsumpcyjnych i tempo zmian cen produkcji sprzedanej przemysłu w Polsce w latach 1994-2003 (w %)

(analogiczny okres roku poprzedniego = 100; stan w miesiącu kończącym kwartał)

Źródło: Jak w tab. 3 oraz „Biuletyn Statystyczny", GUS, kwiecień 1995, tabl. 22, s. 91; kwiecień 1996, tabl. 23, s. 91; kwiecień 1997, tabl. 24, s. 91; kwiecień 1998, tabl. 28, s. 99; styczeń 1999, tabl. 28, s. 99; maj 1999, tabl. 28, s. 99; kwiecień 2000, tabl. 28, s. 99; maj 2001, tabl. 28, s. 99; kwiecień 2002, tabl. 28, s. 99; kwiecień 2003, tabl. 28, s. 99; kwiecień 2004, tabl. 29, s. 101

tym samym korzystne warunki do stabilnego wzrostu gospodarczego[17]. Spadkowy trend został przerwany w 2000 r., kiedy to inflacja wzrosła o 2,8 punktu

[17] Na temat szacunków korzyści wynikających z redukcji stopy inflacji w Polsce szerzej: M. Błaszkiewicz, J. Konieczny, A. Myślińska, A. Radziwił, P. Woźniak, *Some Benefits of*

procentowego w porównaniu z rokiem 1999. Wśród przyczyn wzrostu inflacji wymienia się m.in. wzrost cen paliw na rynkach światowych oraz pewne „rozluźnienie" polityki pieniężnej. Dodać wszakże należy, że ta druga przyczyna związana była z przewidywanym „utwardzeniem" polityki budżetowej, przy czym „manewr" ten prowadzić miał zarazem do zmiany niekorzystnej *policy mix*[18]. W każdym razie nadmierne „rozluźnienie" polityki fiskalnej przyczyniło się do nieosiągnięcia inflacji w planowanym przedziale[19]. Zastosowanie jednak z kolei restrykcyjnej polityki pieniężnej pozwalało w kolejnych latach utrzymać inflację na „bezpiecznym" poziomie.

4. Saldo budżetu państwa

Stan budżetu państwa jest niezwykle istotny w osiąganiu stabilizacji makroekonomicznej. Wysoki deficyt budżetowy może bowiem działać na gospodarkę proinflacyjnie. Negatywny wpływ tego zjawiska jest związany również z jego hamującym oddziaływaniem na wielkość inwestycji w gospodarce. Wpływając na zmniejszenie się rozmiarów kredytów dla gospodarki, deficyt budżetowy ogranicza także długookresowe tempo wzrostu gospodarczego[20]. Zmiany w po-

---

Reducing Inflation in Transition Economies, Centrum Analiz Społeczno-Ekonomicznych, „Studia i Analizy" 251, Warszawa 2003.

[18] K. Lutkowski, *Polska polityka monetarna dotychczas i w przyszłości*, „Ekonomista" 2003, nr 4, s. 428-429. Szerzej na temat polityki monetarnej w Polsce: A. Urbańska, *Polityka monetarna: współczesna teoria i analiza empiryczna dla Polski*, „Materiały i Studia" z. 148, NBP, Warszawa 2002.

[19] Na trudności w realizacji polityki ograniczania inflacji w sytuacji nadmiernej nierównowagi fiskalne zwracają uwagę F.S. Mishkin, A. Fraga, I. Goldfajn, A. Minela. Podkreślają oni, że w sytuacji dominacji fiskalnej może mieć miejsce zjawisko „nieprzyjemnej" arytmetyki monetarystycznej, opisane przez T.J. Sargenta i N. Wallace. Por. F.S. Mishkin, *Zagadnienia strukturalne w skutecznej polityce planowania poziomu inflacji w krajach transformacji ustrojowej*, XXII Konferencja Naukowa NBP „Reformy strukturalne a polityka pieniężna", Falenty 2002, s. 16, http://www.nbp.pl/Konferencje/ Falenty2002/pdf_pl/mishkin.pdf, 10.05.2004; A. Fraga, I. Goldfajn, A. Minela, *Inflation Targeting in Emerging Market Economies*, National Bureau of Economic Research, „Working Paper" 10019, s. 24, http://www.nber.org/papers/w10019, 22.01.2004; T.J. Sargent, N. Wallace, *Some Unpleasent Monetarist Arithmetic*, Federal Reserve Bank of Minneapolis, „Quarterly Review" 1981, nr 5, http://research.mpls.frb.fed.us/research/qr/qr531.pdf, 10.05.2004.

[20] Por. J. Ciak, *Deficyt budżetowy – zagrożenie dla finansów publicznych*, „Bank i Kredyt" 2002, nr 5, s. 22-23. Należy podkreślić, że deficyt budżetu nie musi ograniczać środków dostępnych na inwestycje. Nie ma to miejsca, gdy gospodarka zachowuje się zgodnie z ricardiańskim teorematem ekwiwalentności. Szerzej: M. Krawczyk, *Czy deficyt budżetowy i dług publiczny mogą być neutralne?*, „Ekonomista" 2002, nr 6. Wyniki testowania ricardiańskiego

ziomie deficytu budżetowego w Polsce oraz wielkość dochodów i wydatków budżetowych w stosunku do PKB przedstawiają dane tabeli 4 i wykresu 4.

Tabela 4

Deficyt budżetu państwa w latach 1994-2003 (w % PKB)

Rok	Saldo budżetu	Rok	Saldo budżetu
1994	–2,8	1999	–2,0
1995	–2,4	2000	–2,2
1996	–2,4	2001	–4,3
1997	–1,2	2002	–5,0
1998	–2,4	2003	–4,5

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych: Rocznik Statystyczny, Warszawa 1996, tabl. 1(650), s. 500, tabl. 1(682), s. 530; Warszawa 1997, tabl. 1(659), s. 473, tabl. 1(691), s. 501; Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 1999, tabl. 1(514), s. 498, tabl. 1(545), s. 539; Warszawa 2000, tabl. 1(507), s. 482, tabl. 1(539), s. 526; Warszawa 2003, tabl. 1(535), s. 534, tabl. 1(565), s. 579; „Biuletyn Statystyczny", marzec 2004, tabl. 2, s. 36, tabl. 19, s. 63. Decentralizacja finansów publicznych w 1999 r. w wyniku wprowadzenia reform: terytorialnej, służby zdrowia i ubezpieczeń społecznych spowodowała nieporównywalność zakresową danych z latami poprzednimi.

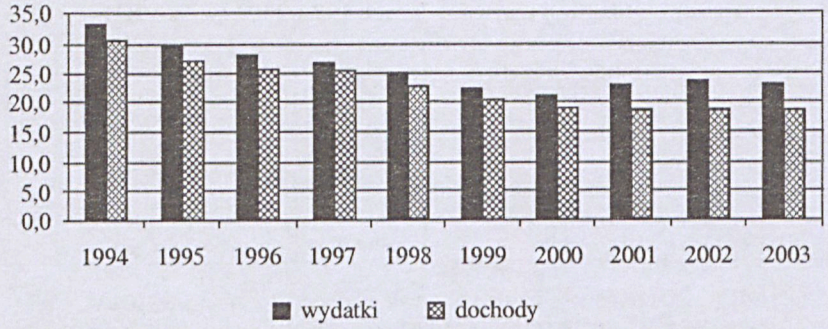
Zauważmy tu jednak, że deficyt budżetu państwa, mierzony jego relacją do PKB, spełniał w badanym okresie, do roku 2001, kryterium konwergencji z Maastricht[21]. W 2001 r. doszło już jednak do wyraźnego załamania się finansów publicznych. Skutkiem tego stał się znowu wzrost wielkości wydatków budżetowych (w % PKB), przy spadającym jednocześnie poziomie dochodów (w % PKB). Wśród przyczyn kryzysu finansów publicznych, prowadzących do deficytu budżetu, wymienia się m.in. wpływ spowolnienia wzrostu gospodarczego na dochody budżetowe oraz spadek efektywności w ściąganiu podatków[22]. Mimo ponawianych też prób reformy finansów publicznych sytuacja budżetu jest nadal zła, a narastający dług publiczny zbliża się do granic zakre-

teorematu ekwiwalentności dla Polski por. J. Siwińska, *Zależności pomiędzy oszczędnościami prywatnymi a wielkością deficytu budżetowego*, w: *Determinanty oszczędzania w Polsce*, red. B. Liberda, Centrum Analiz Społeczno-Ekonomicznych, Raporty CASE 28, Warszawa 1999.

[21] Dodajmy wszakże, że zdaniem niektórych ekonomistów okres wysokiego tempa wzrostu PKB nie został należycie wykorzystany, gdyż nie przeprowadzono racjonalizacji polityki fiskalnej. Por. J. Mujżel, op.cit., s. 27.

[22] M. Reluga, *Wpływ polityki fiskalnej na saldo bilansu płatniczego*, „Gospodarka Narodowa" 2002, nr 1-2, s. 20.

ślonych przez ustawę o finansach publicznych[23]. Tym samym katastrofalny stan finansów publicznych jest – obok bezrobocia – najpoważniejszym zagrożeniem dla wzrostu gospodarczego w Polsce.

Wykres 4. Wydatki i dochody budżetu państwa w Polsce w latach 1994-2003 (w % PKB)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych: „Biuletyn Statystyczny", kwiecień 1995, tabl. 16, s. 54; kwiecień 1996, tabl. 17, s. 55; kwiecień 1997, tabl. 18, s. 55; kwiecień 1998, tabl. 19, s. 61; maj 1999, tabl. 19, s. 61; kwiecień 2000, tabl. 19, s. 61; maj 2001, tabl. 19, s. 61; kwiecień 2002, tabl. 19, s. 61; kwiecień 2003, tabl. 19, s. 61; kwiecień 2004, tabl. 3, s. 36, tabl. 19, s. 63; Rocznik Statystyczny, Warszawa 1996, tabl. 1(682), s. 530; Warszawa 1997, tabl. 1(691), s. 501; Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 1999, tabl. 1(545), s. 539; Warszawa 2000, tabl. 1(539), s. 526; Warszawa 2003, tabl. 1(565), s. 579

5. Saldo obrotów bieżących

Kraje modernizujące swoje gospodarki często doświadczają deficytu bilansu obrotów bieżących. Jest to zjawisko w pewnym stopniu „normalne" i niezagrażające stabilności finansowej gospodarki, o ile nie przekracza on granicy 5% PKB[24]. Rozmiary deficytu w obrotach bieżących z zagranicą w Polsce oraz dynamikę zmian eksportu i importu przedstawiają dane tabeli 5 i wykresu 5.

[23] Szerzej: ustawa o finansach publicznych, Dz.U. 1998, nr 155 poz. 1014, tekst ujednolicony, rozdz. 3: Procedury ostrożnościowe i sanacyjne. Na temat proponowanych kierunków zmian por. F. Grądalski, *Kierunki racjonalizacji systemów finansów publicznych w Polsce*, „Ekonomista" 2002, nr 2, s. 221 i n.

[24] Por. C.J. Lindgren, T.J.T. Baliño, Ch. Enoch, A.M. Gulde, M. Quintyn, L. Teo, op.cit., s. 11.

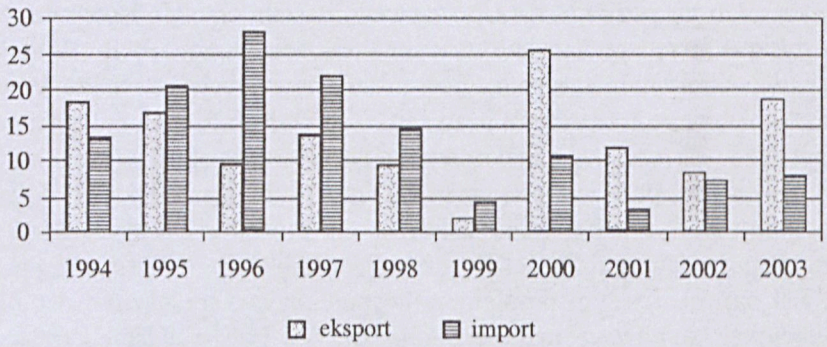
Tabela 5

Roczne saldo rachunku obrotów bieżących bilansu płatniczego* w Polsce w latach 1994-2003 (w % PKB)

Rok	Saldo rachunku obrotów bieżących	Rok	Saldo rachunku obrotów bieżących
1994	1,1	1999	–8,0
1995	0,7	2000	–6,1
1996	–2,3	2001	–2,9
1997	–4,0	2002	–2,6
1998	–4,4	2003	–1,9

* Bilans płatniczy na bazie transakcji.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych: Rocznik Statystyczny, Warszawa 1996, tabl. 1(682), s. 530; Warszawa 1997, tabl. 1(691), s. 501; Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 1999, tabl. 1(545), s. 539; Warszawa 2000, tabl. 1(539), s. 526; Warszawa 2003, tabl. 1(565), s. 579; „Biuletyn Statystyczny", kwiecień 2004, tabl. 3, s. 36; http://www.nbp.pl, 07.05.2004.

Wykres 5. Stopa wzrostu eksportu i importu w Polsce w latach 1994-2003 (w % PKB)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych: „Biuletyn Statystyczny", maj 1999, tabl. 1, s. 33; kwiecień 2000, tabl. 1, s. 33; kwiecień 2002, tabl. 1, s. 33; kwiecień 2003, tabl. 1, s. 33; kwiecień 2004, tabl. 1, s. 35, tabl. 3, s. 36; Rocznik Statystyczny, Warszawa 1996, tabl. 1(682), s. 530; Warszawa 1997, tabl. 1(691), s. 501; Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 1999, tabl. 1(545), s. 539; Warszawa 2000, tabl. 1(539), s. 526; Warszawa 2003, tabl. 1(565), s. 579

Jak wynika z tych danych, od początku omawianego okresu następowało pogorszenie salda rachunku obrotów bieżących. W 1999 r. deficyt ten osiągnął 8% PKB i stał się już bezpośrednim zagrożeniem dla stabilności polskiej gospodarki, przy tym szczególnie niekorzystnym zjawiskiem był narastający udział inwe-

stycji portfelowych w finansowaniu deficytu obrotów bieżących[25]. Wśród przyczyn – grożącego nawet kryzysem walutowym – wzrostu ujemnego salda rachunku obrotów bieżących wskazuje się m.in. na nie dość restrykcyjną politykę fiskalną[26]. W takiej też sytuacji bank centralny zmuszony był z kolei do prowadzenia bardziej restrykcyjnej polityki pieniężnej, której „ubocznym" skutkiem stać się mogło spowolnienie wzrostu gospodarczego[27]. Polityka ta pozwoliła jednak – jak można sądzić – wpłynąć na ograniczenie deficytu obrotów bieżących. W 2003 r. kształtował się on już bowiem na bezpiecznym poziomie 1,9% PKB.

Zakończenie

Osiągnięcia Polski w dziedzinie stabilizacji makroekonomicznej w minionym dziesięcioleciu nie są jednoznaczne. Niewątpliwym sukcesem zakończyła się walka z inflacją, którą udało się ustabilizować na niskim poziomie. Udało się także – przynajmniej na „dziś" – ograniczyć deficyt bilansu obrotów bieżących i sprowadzić go do poziomu niezagrażającego destabilizacją gospodarki. Mniej optymistycznie przedstawia się sytuacja w zakresie zmian PKB. Wydaje się jednak, że sytuacja niemal stagnacyjna została przezwyciężona i Polska wraca na ścieżkę szybkiego wzrostu. W pozostałych obszarach funkcjonowania gospodarki sytuacja jest wyraźnie niekorzystna. Utrzymujący się i wysoki zarazem deficyt budżetowy, przy jednoczesnym narastaniu długu publicznego do poziomu powodującego uruchomienie ustawowych procedur „ostrożnościowych", zagraża bezpośrednio stabilności finansowej. Bezrobocie zaś osiągnęło poziom 20% i jest najważniejszym problemem gospodarczym, społecznym i politycznym. Pięciokąt „stabilizacji makroekonomicznej" w Polsce w latach 1994, 1999 i 2003 przedstawia wykres 6[28]. Dodajmy zarazem, iż w porównaniu z innymi kra-

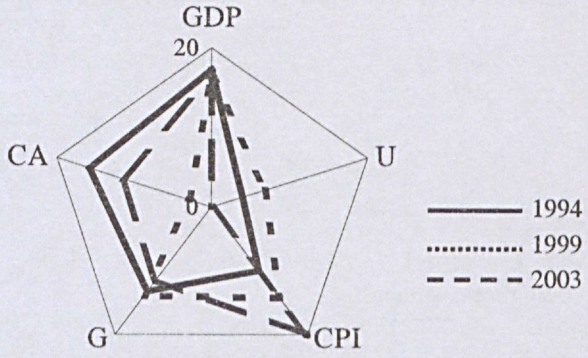
[25] J. Sulmicki, *Ryzyko wystąpienia kryzysu finansowego nowej generacji w Polsce*, „Ekonomista" 2000, nr 4, s. 475-476. W latach 1997-1998 zagraniczne inwestycje bezpośrednie stanowiły 85 i 88% deficytu obrotów bieżących. W 1999 r. wartość to spadła do 58% (obliczenia własne na podstawie danych NBP, http//www.nbp.pl, 07.05.2004; bilans płatniczy na bazie transakcji).

[26] D. Gotz-Kozierkiewicz, *Polityka makroekonomiczna a ryzyka deficytu obrotów bieżących w krajach transformowanych – ujęcie porównawcze*, „Ekonomista" 2002, nr 4, s. 583; M. Reluga, op.cit., s. 2. Współwystępowanie deficytu budżetowego i deficytu obrotów bieżących przewidywane jest przez hipotezę bliźniaczych deficytów. Szerzej: M. Reluga, op.cit.

[27] Por. J. Mujżel, op.cit., s. 33.

[28] Metoda konstruowania pięciokąta – por. G. W. Kołodko, op.cit.; J. Misala, S. Bukowski, op.cit. Im lepsza jest kondycja gospodarki, tym pole pięciokąta jest większe.

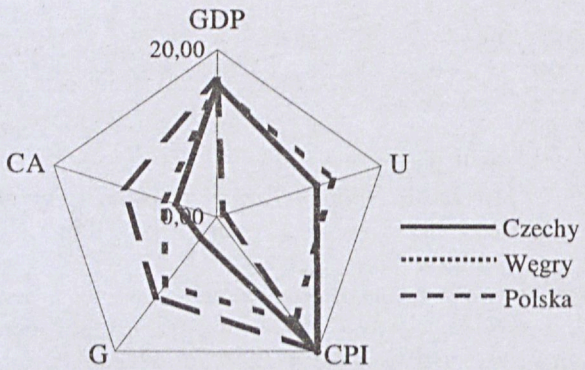
jami, których gospodarki zostały poddane transformacji, sytuacja Polski przedstawia się mimo wszystko korzystnie. Sytuację Polski na tle gospodarek Czech i Węgier przedstawia wykres 7.

Wykres 6. Pięciokąt stabilizacji makroekonomicznej dla Polski w latach 1994, 1999, 2003

GDP – tempo wzrostu PKB; U – stopa bezrobocia; CPI – stopa inflacji; G – saldo budżetu państwa; CA – saldo rachunku obrotów bieżących

Źródło: Jak w tab. 2, 3, 4, 5 i przy wykresie 1

Wykres 7. Pięciokąt stabilizacji makroekonomicznej dla Czech, Węgier i Polski w 2003 r.

G – saldo sektora finansów publicznych. Pozostałe oznaczenia jak na wykresie 6

Źródło: World Economic Outlook, kwiecień 2004, IMF, Washington D.C., tabl. 31, s. 235; Eurostat (http://europa.eu.int/comm/eurostat/Public/datashop/print-catalogue/EN?catalogue=Eurostat, 10.05.2004)

Wyniki Polski są przy tym lepsze w zakresie: wzrostu PKB, deficytu obrotów bieżących, deficytu sektora finansów publicznych i równie dobre, jak wyniki Czech, w zakresie inflacji[29]. Natomiast bardzo niekorzystnie na sytuację Polski wpływają problemy związane z bezrobociem. Wydaje się, że od rozwiązania tego problemu zależeć będzie w istotnym stopniu najbliższa przyszłość polskiej gospodarki.

Bibliografia

Literatura

Åslund A., *Building Capitalism. The Transformation of the Former Soviet Bloc*, Cambridge University Press, Cambridge 2002.

Balicki W., Piątek D., *Błędne koło bezrobocia. Czy można liczyć na przyspieszenie wzrostu gospodarczego?*, w: *Gospodarka polska w obliczu akcesji do Unii Europejskiej*, red. W. Jarmołowicz, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2005.

Błaszkiewicz M., Konieczny J., Myślińska A., Radziwił A., Woźniak P., *Some Benefits of Reducing Inflation in Transition Economies*, Centrum Analiz Społeczno-Ekonomicznych, „Studia i Analizy" 251, Warszawa 2003.

Ciak J., *Deficyt budżetowy – zagrożenie dla finansów publicznych*, „Bank i Kredyt" 2002, nr 5.

Ciak J., *Polityka fiskalna a monetarna – problematyka koordynacji i niezależności*, „Bank i Kredyt" 2002, nr 7.

Ciżkowski P., Rzońca A., *Uwagi do artykułu Eugeniusza Kwiatkowskiego, Leszka Kucharskiego i Tomasza Tokarskiego pt. „Bezrobocie i zatrudnienie a PKB w Polsce w latach 1993-2001"*, „Ekonomista" 2003, nr 5.

De Broeck M., Koen V., *The „Soaring Eagle": Anatomy of the Polish Take-off in the 1990s*, IMF, „Working Papers" 2000, nr 6.

Fraga A., Goldfajn I., Minela A., *Inflation Targeting in Emerging Market Economies*, National Bureau of Economic Research, „Working Paper" 10019, http://www.nber.org/papers/w10019, 22.01.2004.

Gotz-Kozierkiewicz D., *Polityka makroekonomiczna a ryzyka deficytu obrotów bieżących w krajach transformowanych – ujęcie porównawcze*, „Ekonomista" 2002, nr 4.

Grądalski F., *Kierunki racjonalizacji systemów finansów publicznych w Polsce*, „Ekonomista" 2002, nr 2.

Jarmołowicz W., Twarowska M., *Makroekonomiczne aspekty funkcjonowania rynku pracy*, w: *Rynek pracy w warunkach zmian ustrojowych*, red. W. Jarmołowicz, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2003.

[29] Sytuacja tych i pozostałych państw transformujących się szerzej: Z. Matkowski, *Sytuacja gospodarcza krajów postsocjalistycznych – ekonomiczne i społeczne efekty transformacji*, „Ekonomista" 2003, nr 6.

Karpiński J., *Koniunktura gospodarcza a kształtowanie się zatrudnienia i bezrobocia*, w: *Rynek pracy w warunkach zmian ustrojowych*, red. W. Jarmołowicz, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2003.

Kiedrowska M., Marszałek P., *Stabilność finansowa – pojęcie, cechy i sposoby jej zapewnienia*, cz. I, „Bank i Kredyt" 2002, nr 3.

Kiedrowska M., Marszałek P., *Stabilność finansowa – pojęcie, cechy i sposoby jej zapewnienia*, cz. II, „Bank i Kredyt" 2002, nr 4.

Kołodko G.W., *Kwadratura pięciokąta. Od załamania gospodarczego do trwałego wzrostu*, Poltext, Warszawa 1993.

Krawczyk M., *Czy deficyt budżetowy i dług publiczny mogą być neutralne?*, „Ekonomista" 2002, nr 6.

Kwiatkowski E., Kucharski L., Tokarski T., *Bezrobocie i zatrudnienie a PKB w Polsce w latach 1993-2001*, „Ekonomista" 2002, nr 3.

Kwiatkowski E., Kucharski L., Tokarski T., *Wzrost gospodarczy a zatrudnienie w Polsce i niektórych krajach OECD*, „Wiadomości Statystyczne" 2003, nr 10.

Kwiatkowski E., Roszkowska S., Tokarski T., *Granice wzrostu bezzatrudnieniowego w Europie i krajach WNP*, „Ekonomista" 2004, nr 1.

Lindgren C.J., Baliño T.J.T., Enoch Ch., Gulde A.M., Quintyn M., Teo L., *Financial Sector Crisis and Restructuring. Lessons from Asia*, IMF, IMF Occasional Paper 188, Washington DC 1999, http://www.imf.org/external/pubs/ft/op/opfinsec/op188.pdf, 12.05.2004.

Lutkowski K., *Polska polityka monetarna dotychczas i w przyszłości*, „Ekonomista" 2003, nr 4.

Matkowski Z., *Sytuacja gospodarcza krajów postsocjalistycznych – ekonomiczne i społeczne efekty transformacji*, „Ekonomista" 2003, nr 6.

Misala J., Bukowski S., *Stabilizacja makroekonomiczna w Polsce w okresie transformacji*, „Ekonomista" 2003, nr 5.

Mujżel J., *Dynamika polskiej gospodarki od końca 1997 roku*, „Gospodarka Narodowa" 2001, nr 7-8.

Nowa Europa. Raport z transformacji, red. D. Rosati, XII Forum Ekonomiczne, Krynica 5-7 września 2002, Instytut Wschodni, Warszawa 2002.

Rapacki R., *Możliwości przyspieszenia wzrostu gospodarczego w Polsce*, „Ekonomista" 2002, nr 4.

Reluga M., *Wpływ polityki fiskalnej na saldo bilansu płatniczego*, „Gospodarka Narodowa" 2002, nr 1-2.

Sargent T.J., Wallace N., *Some Unpleasent Monetarist Arithmetic*, Federal Reserve Bank of Minneapolis, „Quarterly Review" 1981, nr 5, http://research.mpls.frb.fed.us/research/qr/qr531.pdf, 10.05.2004.

Siwińska J., *Zależności pomiędzy oszczędnościami prywatnymi a wielkością deficytu budżetowego*, w: *Determinanty oszczędzania w Polsce*, red. B. Liberda, Centrum Analiz Społeczno-Ekonomicznych, Raporty CASE 28, Warszawa 1999.

Sulmicki J., *Ryzyko wystąpienia kryzysu finansowego nowej generacji w Polsce*, „Ekonomista" 2000, nr 4.

Urbańska A., *Polityka monetarna: współczesna teoria i analiza empiryczna dla Polski*, „Materiały i Studia" z. 148, NBP, Warszawa 2002.

Wernik A., *Problemy polityki fiskalnej w kreowaniu policy mix*, „Bank i Kredyt" 2002, nr 11-12.
Woźniak M.G., *Wzrost gospodarczy w Polsce w latach 90. Czynniki, bariery, perspektywy*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 2000.

Inne źródła

Glikman P., *Dwa światy w gospodarce*, „Rzeczpospolita" z 17-18.04.2004.
Kuczyński W., *Nasz przyrost naturalny (bezrobocia)*, „Gazeta Wyborcza" z 6.06.2003.
Mishkin F.S., *Zagadnienia strukturalne w skutecznej polityce planowania poziomu inflacji w krajach transformacji ustrojowej*, XXII Konferencja Naukowa NBP „Reformy strukturalne a polityka pieniężna", Falenty 2002, http://www.nbp.pl/Konferencje/Falenty2002/pdf_pl/mishkin.pdf, 10.05.2004.

THE EVALUATION OF MACROECONOMIC STABILIZATION OF POLISH ECONOMY IN 1994-2003

Summary

The purpose of this paper is presentation and evaluation of Polish economy condition in 1994-2003. For this reason evaluation of macroeconomic stabilization based on the observation of five macroeconomic variables was carried. The variables are: rate of GDP growth, rate of unemployment, rate of inflation, state budget balance, current account balance. They form a pentagon of macroeconomic stabilization. Using a pentagon of macroeconomic stabilization method enables making cross-countries and time comparisons, and graphic presentations as well.

Polish achievements in macroeconomic stabilization in 1994-2003 are not easy to judge. Fighting with inflation was successful, and rate of price growth was stabilized on low level. Current account deficit was also brought down. GDP growth rate was less vigorous, however it seems to accelerate. Situation was not so good when one takes into account last two variables. Financial stability was in danger because of lasting budget deficit and growing public debt. Unemployment rate was higher than 20% and became the most important economic, social and political problem.

Comparing Polish economy achievements in 2003 with results of Czech Republic and Hungarian economy we can observe that there were higher rate of growth of GDP, lower budget deficit and current account deficit in Poland. Inflation in Poland was comparable to Czech Republic inflation. However, problem of high unemployment badly influenced economic situation. It seems that the future of Polish economy depends on solving this problem.